

Zofia Podkowińska

Data urodzenia: 17 maja 1894

Miejsce urodzenia: Warszawa

Data śmierci: 10 lutego 1975

Miejsce śmierci: Warszawa

Rodzice: Zygmunt Podkowiński, Józefa z Tarnowiczów

Profesja: archeolożka, badaczka neolitu, profesor nadzwyczajny PAN

Słowa kluczowe: archeologia neolityczna, Ćmielów, PAN, kultura ceramiki wstęgowej, metodologia stratygraficzna

Biogram¹:

Zofia Podkowińska była jedną z najważniejszych postaci polskiej archeologii XX wieku. Urodzona w Warszawie w 1894 roku, w rodzinie inteligenckiej, maturę uzyskała w Polskim Gimnazjum w Moskwie w 1918 roku. Po powrocie do kraju pracowała w Głównym Urzędzie Statystycznym, co ukształtowało jej analityczny warsztat. W 1922 roku rozpoczęła pracę w Zakładzie Archeologii Przedhistorycznej Uniwersytetu Warszawskiego, a pięć lat później obroniła doktorat poświęcony ceramice wstęgowej.

Już w latach 20. XX wieku wprowadziła do polskiej archeologii neolitycznej metody stratygraficzne i precyzyjną dokumentację terenową, co stanowiło przełom w badaniach osad neolitycznych. Jej wykopaliska w Jurkowicach były pierwszym zastosowaniem metod Ludwika Sawickiego w tym zakresie. Choć interpretowała odkrycia w duchu dominującej wówczas szkoły historyczno-kulturowej, sposób, w jaki prowadziła wykopaliska i dokumentowała materiał, wyprzedzał standardy epoki. W czasie II wojny światowej straciła dorobek naukowy, w tym maszynopis rozprawy habilitacyjnej. Po Powstaniu Warszawskim w 1944 roku została deportowana do obozu Ravensbrück. Po wyzwoleniu w 1945 roku natychmiast wróciła do pracy, obejmując kierownictwo Działu Neolitu w Państwowym Muzeum Archeologicznym. Jej zadaniem była odbudowa zniszczonej infrastruktury naukowej i organizacja badań.

W latach 1947–1960 prowadziła wykopaliska w Ćmielowie, gdzie zastosowała metodę eksploracji wielkopowierzchniowej. Skoncentrowała się na analizie przestrzeni osadniczej,

¹ Publikacja dofinansowana ze środków budżetu państwa w ramach programu Ministra Edukacji i Nauki pod nazwą Narodowy Program Rozwoju Humanistyki, nr projektu NPRH/F/SP/0086/2024/13, kwota dofinansowania 1 119 240, 00 zł., całkowita wartość projektu 1 119 240, 00 zł.

relacjach z górnictwem krzemienia pasiastego i sieciach wymiany surowców. Projekt ten był wyrazem jej ewolucji od typologii do archeologii osadniczej.

W 1954 roku została profesorem nadzwyczajnym i objęła kierownictwo Pracowni Neolitu w Instytucie Historii Kultury Materialnej PAN. Placówka ta stała się centrum badań nad epoką kamienia w Polsce. Podkowińska kierowała zespołem badawczym, realizując projekty syntetyczne, m.in. opracowanie materiałów z cmentarzysk w Złotej, co doprowadziło do wyróżnienia kultury złockiej.

Od 1951 roku prowadziła wykłady na Uniwersytecie Warszawskim i napisała podręcznik prahistorii dla nauczycieli. W ostatnich latach aktywności zawodowej przekazała swoje dziedzictwo młodszym badaczkom, m.in. Annie Kulczyckiej-Leciejewiczowej. Nigdy nie założyła rodziny, całe życie poświęcając nauce. Zmarła w Warszawie w 1975 roku. Jej spuścizna obejmuje publikacje, instytucje i standardy metodologiczne, które ukształtowały polską archeologię na dekady.

Bibliografia:

Źródła:

Archiwum PAN, Materiały Zofii Podkowińskiej, sygn. III-276/I–V.

Podkowińska Z., *Osada neolityczna na Górze Gawroniec w Ćmielowie*, „Wiadomości Archeologiczne”, 1950, t. XVII 2-3, s. 95-146.

Podkowińska Z., *Człowiek w czasach przedhistorycznych*, Warszawa, Państwowe Zakłady Wydawnictw Szkolnych, 1947.

Opracowania:

Abramowicz A., *Historia archeologii polskiej XIX i XX wiek*, Warszawa, Polska Akademia Nauk, 1991.

Chodkowska A., *Materiały Zofii Podkowińskiej*, „Biuletyn Archiwum PAN”, 1993, 34, s. 11-33.

Kolbuszewska J., *Academic emancipation of women. Scholarly careers of Polish female historians (nineteenth and twentieth century)–case study*, „UR Journal of Humanities and Social Sciences”, 2020, 2, s. 56-69.

Krzak Z., *Prof. dr Zofia Podkowińska*, „Archeologia Polski”, 1976, t.21, 2, s. 433.

Lech J., *Z dziejów badań neolitu w Polsce: Anna Kulczycka-Leciejewiczowa*, „Światowit”, 2013–2014, s. 9-53.

Romek Z., *Cenzura w nauce historycznej w Polsce*, Warszawa, Wydawnictwo Neriton, 2010.